

PS

ALLEHANDA OM VARJEHANDA

Avdelningen har ingenting annat för sig än att återkomma, denna gång med en filosofisk betraktelse.

Själv har avdelningsföreståndaren i skrivande stund återvänt från filosofiens vagga (med förvirrade strövtåg bland lämningarna av den minoiska kulturen och sålunda hos de riktigt gamla grekerna) utan att fördenskull ha blivit nämnvärt klokare. Det enda han orkade fundera över var hur någon överhuvudtaget kunde tänka och skapa storverk i en sådan hetta.

För egen del föredrar föreståndaren att hans omgivning håller sig under normal kroppstemperatur. Endast bulletinerna om det samtidiga julivärdet i hemtrakterna förmodade skänka tröst och svalka.

På semesterön kunde föreståndaren inte försjunka i annat än Medelhavet (eller i nödfall ett mer moderat tempererat badkar).

Väl hemkommen föll han däremot strax i tankar över nummer 2/96 av »Karolina», Kvinnliga läkares förenings medlemstidning, som presenterar en intervju med något så ovanligt som en kvinnlig läkare med halvsekelgammal legitimation.

Hjördis Lidman (f Wetterling 1909 i Göteborg) berättar där om sin krokiga och 15 år långa väg till legitimation 1946, specialistkompetens i dermatologi 1957 och därpå följande 38 år som praktiker; vid intervju tillfället ännu verksam. All denna erfarenhet summerar hon i några råd till yngre kvinnliga kolleger. Det sista av dem är »Var glad! Det är oerhört viktigt att förmedla hopp och livsmod till patienten så att han/hon går ifrån mötet med lättare hjärta.»

Ungefär i det sinnestillståndet hamnar också föreståndaren efter att ha tagit del av texten, som lite mer indirekt även illustrerar ett annat av doktor Lidmans råd: »Att få barn tycker hon snarast underlättar att bli en bra läkare, man förstår något om smärta och har lättare att leva sig in i andras, föräldrarollen ger en dimension till av livet.»

Intervjuare är nämligen Disa Lidman, Lidköping, dotter till Hjördis och redaktör för tidskriften (nu inne på sin åttonde årgång).

Avdelningen är inne på att återkomma.

Den biologiska klockans filosofiska dimension

Uttryckt i latinsk språkdräkt lär Sokrates ha yttrat »Non vivo ut edam sed edo ut vivam». (Jag lever inte för att äta utan jag äter för att leva.) En dylik retorisk figur benämns chiasm efter den grekiska bokstaven chi, vars form, χ , gett upphov till benämningen. Detta rann mig i minnet när jag läste Anders Nystrands tankeväckande artikel »Nyupptäckt biologisk klocka» i Läkartidningen 23/96. Den behandlar bl a en viktig del i vår dygnsklocka, nucleus suprachiasmaticus, dvs nervkärnan ovanför synnervskorsningen som är en konkret chiasm! Via diffusion av signalämnen påverkar denna nervkärna corpus pineale eller epifysen, tallkörteln, vilken producerar sömnhormonet melatonin.

Förhållandet mellan materia och ande – jämför begreppet psykosomatisk – kan kallas chiasmiskt. Både materialismen och idealismen har eliminerat det ena ledet och betraktar det sanna varat som fysiskt eller psykiskt. Men även en dualistisk lösning har prövats, varvid fysiskt och psykiskt tänks växelverka. Mot detta talar emellertid energiprincipen: energi kan inte skapas eller förstöras, endast omvandlas i olika former.

På 1600-talet var energiprincipen ännu okänd. Drottning Kristinas lärare i filosofi, Descartes (på latin kallad Cartesius), kunde därför vinna berömmelse genom sin dualistiska teori. Omkopplingsstället mellan kropp och själ fann Descartes just i tallkörteln, som han benämnde glandula pinealis.

Om man föreställer sig kropp och själ som två klockor förklarar Descartes

överensstämmelsen mellan dem genom att den ena drar den andra. Somliga av hans efterföljare menade att Gud kontinuerligt ställde den ena efter den andra, medan Leibniz framförde teorin om den prestabilerade harmonin: klockorna visade alltid lika på grund av sin konstruktion. Spinoza åter tänkte sig att verkligheten har två sidor, en andlig och en materiell, vilket innebar ett urverk men två urtavlor!

Även om atomteorins fader Demokritos självklart var materialist kan man kanske säga att motsättningen ande-materia har tonats ned i kvarkarnas tidevarv. Nystrands artikel antyder att Descartes kanske inte hade helt fel: det psykiska välbefinnandet har till dels att göra med kroppens melatoninhalt. Men frågan om det finns ett av det fysiska oberoende medvetande kan varken filosofin eller naturvetenskapen ge ett slutgiltigt svar på. Som modern skeptiker får man nöja sig med en av de sentenser som gjort gamle Descartes så känd: *Dubito sive cogito ergo sum*. Jag tvivlar, dvs jag tänker, alltså finns jag till.

Själv tålde Descartes inte det kalla klimatet i hyperboréernas land utan dog av lunginflammation på Stockholms slott Tre kronor 1650. Hans elev emigrerade så småningom till Rom och kom att omfatta stoicismen: allt styrs av förnuftiga lagar och människan finner lycka genom att foga sig i sitt öde. Då har emellertid, för att tala med skalden Erik Lindegren, alla tågen gått och alla klockor stannat.

Ingvar Lysvall
fil mag
Borås

Dr Tess

